

KATHERINE MANSFIELD NAPLÓJÁBÓL

(1919—1920. Részletek.)

1919 szeptemberében K. M. San Remoba utazott és néhány hét után egy kis bútorozott házat vett ki — a „Casettát” — Ospadellatthoz közel. San Remoban velem voltam, de visszatértem Angliába munkámhoz — az *Athenaeum* szerkesztéséhez — amint beköltözött, L. M.-el, a „Casettába”. Egy ideig K. M. nagyon bodog volt; később azonban a betegség, elszigeteltség, a tenger örökös zaja deprimálni kezdtek. (J. Middleton—Murry jegyzete.)

Et in Arcadia Ego.

Ulmi, szemben a kis kandallótűzzel, ölbetett kézzel és csukott szemmel, álmodozva újra látni szemhéjaidon a nap minden táncoló szépségét, érezni torkod lángolását, amíg elképzeled, hogyan érezted a sárga szín foltját, mikor Bogey egy boglárkát tartott álland alatt; amikor a lélegzés olyan élvezet, hogy szinte félsz lélegzetet venni — mintha egy pillangó emelgetné szárnyait a mellkasodban.

Még izelni a meleg napfényt, amint elolvad a szádban, még érezni a nár-ciszfölkék felett nyugvó lágy, fehér illatot, és a rozmarynokok vad, fűszeres illatát, amelyek apró csoportokban nőnek a vörös sziklák között, a tengerparthoz közel...

A hold már emelkedik, de a tengeren és az égen még ott késlekedik a vonakodó nappal. A tengert éretlen cseresznyék rózsás színe nedvesíti és az égen repdeső sárga fény száll, olyan, mint a kanárimadarak szárnya. A pálmák törzsei nagyon merevek és nagyon tömörök. Csúcsukról felszökkennek a kemény zöld csokrok, amelyek mintha belevágnának az esti levegőbe és köztük ott vannak a magas és karcsú gumifák, sarló alakú leveleikkel és meghajló ágaikkal, amelyek félig kék, félig violaszínűek. A hold éppen a hegy fölött van, a falu mögött. A kutyák tudják; vonítani és ugatni kezdenek. A halászok átkiabálnak és fütyülnek egymásnak amíg behozzák bárkáikat, lent a parton néhány fiatal fiú fátyolos hangon énekel és gyermekírárs lármája hallatszik, lesült arcú és homokos lábú kisgyermeké, akiket most visznek az ágyba...

Fáradt vagyok, boldog és fáradt. Gondolod, hogy boldogok és fáradtak a százszorszépek, amikor becsukódnak éjszakára és a harmat leszáll reájuk?

Halál.

December 17. Amikor lefeküdtem, tisztáztam magamban, hogy mi volt az ok, amely „engednem” készítetett. Az erőfeszítés, hogy fent legyek, szívemmel, amely nem akar dolgozni. Egyáltalán nem a tudóm miatt. Kétségbeesésem egyszerűen eltűnt — egész egyszerűen. Az idő csodás volt. Reggelenként bejött a nap, egyre nagyobb aranyos fénykockákat rajzolt a falra és az ég, amelyet az ágyam körül láttam, olyan volt, mint a selyem. A nappal lassan nyílt ki, lassan, mint egy virág és sokáig tartotta a napot, sokáig, mielőtt lassan-lassan lehanyatlott. Ekkor múlt el a honvágyam. Nemcsak hogy nem vágyódtam arra, hogy Angliában legyek, de szeretni kezdtem Olaszországot — rágondolni is, — a napot — még akkor is, amikor túlságosan forró — mindig a napot — és ezt a teljességet, amelyben jó volt sütkérezni.

Két teljes éven keresztül gyötört a halálfélelem. Nőtt és nőtt, és nőtt, óriássá lett és ez volt, ami oly ragaszkodóvá tett, úgy hiszem. Tíz nappal ezelőtt elmúlt, nem törődöm többé vele. Egészen hidegen hagy... Az élet megmarad, vagy elmúlik.

Egy álmot kell itt leírnom. Első éjszakámon ebben az ágyban, azaz az első ágyban töltött nap után elaludtam. És hirtelen azt éreztem, hogy egész testem *összetörik*. Összetörtött valami viharos megrázkódtatással — valami földrengés-

sel — úgy törött össze, mint az üveg. Egy hosszú, rettenetes remegés, érted, a gerincoszlop, a csontok, minden darab és minden részecske remegett. Mély, zavart morajt hallottam, és valami remegő zöldes ragyogást éreztem, olyant, mint a törött üvegé. Amikor felébredtem, azt gondoltam, hogy heves földrengés rázkódtatott meg. De nyugodt volt minden. Lassan szállott le reám a meggyőződés — hogy ebben az álomban meghaltam. Most élni fogok tovább — talán hónapokig még, talán hetekig, napokig, vagy órákig. Nincsen idő. Ebben az álomban meghaltam. A *lélek*, amely a halál ellensége, amely így megrázkódtott és ilyen makacsul ragaszkodik, kitört belőlem. Most (1919. december 15-én) halott nő vagyok, és nem *törődöm vele*. Másokat megvigasztalhat, ha meglátják, hogy az ember feladhatja aggodalmait; de nem fogják elhinni, soha többé, hogy milyen aggodalmaim voltak, amíg ez történt velem. És óh, milyen erős volt a szorítása körülöttem! Hogyan *imádtam* az életet és *rettegtem a halált!*

Szeretném megírni a könyveimet, szeretnék valamennyi időt boldogan együttöltetni J.-vel (nem nagyon bízom ebben), látni L.-et a napfényben és ibolyákat szedni — mindenféle virágokat. Nagyon sok mindent szeretnék még csinálni, valóban. De nem *törődöm* azzal, ha nem tehetem... Úgy látszik a becsület az egyetlen dolog (miért?), amely kiemelkedik, túl életen, szerelmen, halálon, túl mindenen. Egyedül ez marad meg. Ó, te, aki utánam jössz, fogsz hinni ebben? Végül az *igazság* az egyetlen, aminek *értéke van*: szívbe-markolóbb, mint a szerelem, sokkal örömtelibb, sokkal szenvedélyesebb. Egyszerűen, ez *nem* enyészhet el. Minden más elenyészik. Én, mindenképpen, neki áldozom életem maradékát, és egyedül neki.

December.

Mostanában gyakran megtörténik velem, hogy amikor éjszaka lefekszem aludni, ahelyett, hogy elálmosodnám, sokkal éberebb leszek és itt, az ágyban fekve, elkezdek *átélni* jeleneteket a való életből, vagy elképzelt képeket. Nem túlzás azt állítani, hogy majdnem hallucinációk: olyan csodálatosan élők. Jobboldalamon fekszem és balkezemet homlokomra teszem, mintha imádkoznám. Úgy látszik, ez ennek az állapotnak a bevezetője. Azután, például este fél 11 van, egy nagy hajón az óceán közepén. Az emberek most kezdik elhagyni a hölgyek kabinját. Apa bedugja a fejét és megkérdezi, hogy „nem akar-e valamelyikötök sétálni egyet, mielőtt lefeküsztek. Ragyogó odafönt a fedélzet.” Így kezdődik. Én *ott* vagyok. Részletek: Apa, amint összedörzsöli a kesztyűit, a hideg levegő — az *éjszaka* levegője, mindennek a pontos képe, a sárgaréz lépcsőkorlát és a gumilépcsők érzése. Azután a fedélzet — a szűnet, amíg rágyújt a szivarra, a kilátás a holdfényben, a hajó *biztos* moraja, a fedélzeten az első tiszt, magasan, az árbócon, a harangok, a steward, amint egy tálcával a dohányzóba megy, a magas, rézkorlátos lépcsőkön lépkedve... Ezek a dolgok mind sokkal valóságosabbak, sokkal részletesebbek, *gazdagabbak* az életnél. És azt hiszem, folytathatom, amíg... Ennek *nincs vége*.

Megtehetem ezt, bármire gondolok. Csak személyiségek nincsenek. Én sem vagyok ott személyesen. Az emberek csak a csend részei, nem az eleven formáé — mélységesen különbözik ez attól — csak élettelen sémák.

Mindig meg tudtam ezt tenni bizonyos fokig, de csak amióta valóban beteg vagyok, adatott meg nekem ez a — mondjuk így? — „vigaszdíj”. Oh, Istenem! Csodálatos dolog ez.

Megidézhetek egyes személyeket — például Doctor S-et. És akkor visszaemlékszem, hogyan szoktam mondani J-nek és R-nek: „Ma nagyon szép volt”. Nem tudtam, mit mondok. De amikor így felidézem őt, és „arányaiban” látom, ekkor *valóban* csodálatosan szép. Itt újra teljes lesz, minden részletében, egé-

szén hüvelykujja formájáig, ahogyan átnéz szemüvege fölött, ajkai, amíg ír és főleg mindez összekapcsolva azzal a mozdulattal, ahogyan a tüt a fecskendőre teszi...

Újra átélem mindezt, akaratommal.

„Gyermekek?” kérdezte, sztetoszkópját kézbevéve, amíg én hálóruhámmal küzködtem.

„Nem, nem nincsenek.”

De vajon mit szolt volna, ha elmondom neki, hogy néhány nappal ezelőtt még volt egy kisgyermekem, öt és háromnegyed éves, meghatározhatatlan nemű? Egyes napokon fiú volt. Most két éve, nagyon gyakran kislány...

Február 8.

A Villa Flórában. A kertben a boldogtalan asszonnyal, aki kemény fa-ágyon fekszik. A spanyol brokát, a napraforgó egy darabja, Jinnie terve, hogy menjek oda és éljek ott. Visszajöttem és örömmel írtam meg mindezt J.-nek. Először gondolok arra, hogy szeretnék a római katolikus Egyházba lépni. Kell, hogy legyen *valamim*.

Gyötrellem.

A postás késett. Csöngetett, megkérdezte az örökös „déja passé?”-t és meghallgatta az örökös „pas encore, Madame”-ot. Végre Armand megjelent egy levéllel és az újságokkal. Elolvastam a levelet. És akkor *újra* megtörtént az, újra úgy tűnt, hogy egy iszonyú hangos remegést és reszketést hall: a szívverését. Hátrahanyatlott az ágyban. Sírni kezdett és nem tudta abbahagyni.

Megszólint az első csengetés. Felkelt, öltözködni kezdett, sírt és fázott. A második csengetés. Leült és összeszedte magát, a torka fáj, fáj. Vastagon bepúderezte magát és lement. A liftben: „Armand, cherchez moi une voiture pour deux heures juste.” És aztán egy és negyedóra a csillogó, hivalkodó, lármás étteremben, bort szürcsölgetve, hogy megállítsa a sírást és elnézve az állatokat, ahogyan szédüljék az ételt. A pincérek meglökték a székét, ahogyan az ételket ajánlották. Nem volt jó. Otthagyta és felment, de ez végzetes volt. Volt-e neki otthona? Egy kiscicája? Felesége volt-e valakinek? Túl volt mind-ezeken?

Felöltözött és lement a szörnyűséges hallba, mert itt, amíg a „*naggyvilággal*” kávéit ivott, nem mert sírni. Egy kis csukott hintó hajtott fel, öreg kocssal. Beült. „A la poste!” Oh, ezek a kicsiny hintók, mit is kellett kiállnia bennük! Kétkombos belsejük, a kék zsinórok és az elefántcsontszínű bojtok, és minden, minden! Hátradólt, felemelte fátyolát és felszárította könnyeit. De nem használt. A postahivatal tele volt. Várnia kellett a táviratokra, sorbanállva, szörnyű emberek között, akik a vállá fölött kiabáltak, szörnyű emberek. És most, hová? Egy adag *sal volatile* a gyógyszerárban. Ameddig elkészítették, gyorsan fel és alá járt az üzletben, kezeit tördelve. Egy doboz Kolynos volt ott. Óróa beszélt, róla, az ő szobájában, amint haragjáról beszélt, azt mondta, hogy elmúlt már. Négy franc hetvenöt.

Átvette és megitta a keveréket és most, merre? Beszállt a kocsiba — az öreg ember az ajtóra akaszkodott — nem tudott beszélni. Egyszerre csak, lefelé az úton, a másik oldalon, nagyon komoly arccal Frances jött. Átvágott és megfogva kezét ezt mondta: „Deo gratias”. És ő hallgatott egy percig. Aztán hirtelen így szolt: „Jőjjön, menjünk el most M'Larenhez. Induljunk, ebben a percben. Egy nagyon nyugodt szobában vártak, tele könyvekkel, régi sötét színű metszetekkel és sötét, erősen kifényezett butorokkal. Frances kiment, előkészítő megbeszélésre és aztán visszajött érte és beléptek a doktor szobájába.

Alacsony volt, száraz, nyírott szakállal és finom, barna szemekkel. Tűz égett mindenfelé könyvek voltak. Német könyvek is. Frances állt, amíg a hosszadalmas, bizalmaskodó gondos vizsgálat megtörtént. A doktor végtelen fájdalmakat okozott. Amikor befejezte, ő felöltözött, és Frances azt mondta: „Doktor, életem vágya, hogy meggyógyítsam ezt a — kis barátnőmet. Segítenie kell, hogy ezt megtehessem, hogy megmaradjon nekem.” És az orvos némi szünet után, amit a másik döntőnek érzett, így válaszolt neki: „Úgy gondolom, tökéletes megoldás számára, hogyha önnel van. Nem kényszerül arra, hogy önnel legyen. Nem kényszerül arra, hogy szenvedjen a lármától és kellemetlen emberek állandó látványától. Olyan nagyon érzékeny és a betegsége — hosszas fennállása óta — ezerszeresen érzékennyé tette. Nyugodt volt, komoly kedves. Óh, ha tudhatták, vagy láthatták volna, ahogyan a szíve szűrt és szűrt. De sikerült mosolyognia és megköszönnie a doktornak, aztán Francos visszavitte a hintóba és el volt intézve, hogy egy héten belül elutazik.

Egész délután sárgaviolákat látott. Egyetlen tó sárgaviolája sem lenne soha — ha valaha is kertje lenne. Óh, az élet gyötrelme! Óh, keserű, keserű Élet! A sárgaviolákra és Shakespeare emlékeztette. Igen, ahogyan a „*Téli Regé*”-ben Perdita megveti kertjében a tarkaviolákat: „A természet korcsának nevezik.” Visszament szobájába és lefeküdt. Ujra olyan volt, mint Bavaria, csak rosszabb, rosszabb — és most nem lehetett gyógyszer bevenni, semmitsem. Ezt most ki kellett bírni és továbbmenni.

A villanás.

És aztán vannak, mégis, ilyen „villanások”, előbbrevalók mindennél, amit az ember valaha is írt (mit is írt az ember?) — mindannál (igen, mindannál) amit valaha olvasott, megrendítőek... A hullámok, amikor ma délután hazakocsiztam, és a magas tajték, ahogyan szétszóródott a levegőben, mielőtt lezuhant... Mi az, ami a szétszóródásnak ebben a percében történik? Ez az időtlenség. Ebben a percben (mit értek én ezen) benne van a lélek egész élete. Valakit feldobnak — túl az életen — „megtartanak”, és aztán — újra lent, fényesen, megtörtén, csillogva a sziklákon, visszahajtva, az apály és az áradás részeként.

Nem akarok érzelmes lenni. De amíg az egyik felmagasodott, szétszóródva a levegőben, megdermedve — amíg figyeltem a permetet — úgy éreztem, átélem magamban — egy életre — a fehér eget, a szakadozott szűrkeség hálójával; a csuszamló, csobbanó, csillanó tengert, a sötét fatörzsek foltját a hegyfok előtt; a virágzó fákat, amerre elmegyek és még többet — a hatalmas barlangot, ahol saját lényeim (mint őskori tengeri-gyom-gyűjtők) mormognak, közönyösen és bizalmasan... és ezt a másik magamat, a kocsiban, külön ezt a másikat, aki esernyője hideg fogantyúját markolja, és egy hajóra gondol, fehér festékekkel keményített kötelekre és a vitorlások nedves, csapkodó, olajos vásznaira... Élhet-e az ember valaha békében önmagával? Mindig nyugodtan, sohasem félbeszakítva — fájdalom nélkül — az egyetlennel, akit szeret, ugyanazon fedél alatt? Túlságosan nagy kívánság?

Miért szenvedni?

„Nem akarom, hogy más légy, mint aki vagy...”

„De ha sajátmagam lehetek, nem akarom megtenni azt, amire te kérsz... Úgy érzem, ez számomra erőszak. Az nem én vagyok, nem az én mozdulatom.”

Egymásra néztek és valamiért elmosolyodtak, valóban *mosolyogtak*.

„Tényleg, igazán nem tudom, hogy mit szeretnék csinálni. Az élet nem olyan egyszerű, mint mindez, tudod...”

És a zene folytatódott, vidáman, csillapítóan, biztatóan. Minden jó lesz majd, mondta a zene. Az élet olyan könnyű... olyan könnyű. Miért szenvedni...?

Ez az a zene, amire az elefántok bejönnek, hogy palackokból igyanak. Aztán bejön a bohóc, elveszi a palackokat és kiissza, saját maga.

Az utolsó várószoba.

Valakinek meg kell írnia egy orvos várószobájának történetét. Az üvegajtók, amelyeken besüt a kinti napfény; az őszi fák, sápadtan és finoman, a ciklámen, mintha viaszból lenne. Most bezörög egy tolóagy.

Gondolj az idegen helyekre, ahová a betegség kényszerít; az idegen emberekre, akik kézről-kézre adnak; a fekete kabátos úriemberek sorozatára, akiknek elstutogtad: 99, 44, 1-2-3. Az utolsó várószobára. Ez előtt valamennyi oly derűs volt.

„Akkor ugye nem gondolja, hogy az én esetem reménytelen?”

„A betegség hosszadalmas, de bizonyosan *nem* reménytelen.” Ez az egy azonban hátradől és megkérdezte: „Valóban tudni akarja?”

„Igen, természetesen. Óh, egész nyugodtan őszinte lehet.”

„Akkor AZ LESZEK!”

A kocsi jött és elvitte őt, feje a gallérjába temetve.

De a pezsgő egyáltalán nem volt jó. Meg kellett innom, mert ott volt, de volt valami határozott rosszindulat abban, ahogyan a kicsiny buborékok feldobták magukat a pohár széléig, táncoltak és meghasadtak. Mintha gúnyoltak volna engem.

Szenvedés.

Szeretném, ha vallomásomnak tekintenék ezt.

Az emberi szenvedés hátrátalan. Ha azt gondoljuk: „Most már elértem a tenger fenekét — nem sülyedhetek mélyebbre”, akkor még mélyebbre sülyedünk. S így van ez, mindörökké. Az elmúlt nyáron, Olaszországban azt hittem, hogy egyetlen árnyékkal több már a halál lenne. De ez az idei év oly sokkal szörnyűbb, hogy szeretettel gondolok a Casettára. A szenvedés mérhetetlen, maga az örökkévalóság. Egyetlen fájdalom örökkétartó gyötrelmet jelent. A testi szenvedés — gyerekjáték. Ha óriási kő zúzza össze a mellkasunkat — még nevethetünk.

Nem akarok meghalni anélkül, hogy jelét ne hagynám hitemnek, hogy a szenvedést legyőzhetjük. Mert én hiszek ebben. Mit tehetünk? Nem az a kérdés, hogy miképpen „haladjuk túl”? Ez hamis út.

Engedelmeskednünk kell neki. Ne ellenkezz. Vedd magadra. Hagyd, hogy elárasszon. Fogadd be teljesen. Tedd *részévé* az *életednek*.

Az életben mindaz, amit valóban befogadunk, megváltozik. Így kell a szenvedésnek szeretetté válnia. Ez a titok. Ez az, amit tennem kell. El kell hagynom a személyes szeretetet egy nagyobb szeretetért. Az élet egészének kell adnom azt, amit eddig egynek adtam. Ez a mostani gyötrelmem elmúlik majd — ha meg nem gyilkol.

Olyan vagyok most, mint akinek kiszakították a szívét — de elviselem! Ahogyan a testi világban, a szellemi világban sem tart örökké a fájdalom. Csak most olyan borzasztóan éles. Olyan, mintha egy lelki baleset ért volna. Ha meg tudom szüntetni majd, úgy, hogy túlélem megrázkódtatását és rémületét, ha megszüntetem úgy, hogy tovább tudok menni, erősebb leszek.

És itt, különös okból, megjelenik Doctor Sorapure alakja. Jó ember volt. Nemcsak a fájdalmat segített elviselni, hanem magyarázott arról is, hogy a

test betegsége talán szükséges, talán javunkra van, és mindig azt mondta nekem, gondolkozzam azon, milyen kis szerepet játszik az ember a világ történetében. Olyan tiszta szívé volt az én egyszerű, kedves doktorom, mint amilyen tisztaszívú Csehov is volt. De ezekben a betegségekben mindenki csak saját-magának lehet orvosa. Ha a „szenvedés” nem is megváltásunk útja, én majd azzá teszem. Megtanulom a leckét, amelyre tanít. Ezek nem üres szavak. Nem egy beteg vigasztalásai.

Az élet titokzatos. A félelmetes fájdalom majd elmúlik. Dolgoznom kell. Szenvedésemet el kell rejtenem valamibe. Át kell változtatnom. „A szomorúság örömmé változik.”

Sokkal teljesebben kell lemondani önmagunkról, sokkal mélyebben szeretni, érezni, hogy nem vagyunk egyedül — az élet részei vagyunk.

Oh, Élet! vigyázz rám! — tégy engem jobba — taníts engem.

Ezt írom. Főlnézek. A levelek remegnek a kertben, az ég sápadt és én észreveszem, hogy sírok. Nehéz — nagyon nehéz szépen meghalni!...

Élni — élni — ez minden. És úgy hagyni az életet ezen a földön, mint ahogyan Csehov hagyta itt és Tolsztoj.

Emlékszem, hogy egy rettenetes műtét után, valahányszor eszembe jutott a megfeszülő fájdalom, sírni kezdtem. Minden alkalommal újra éreztem és sohasem tudtam elviselni.

Ez az, amin uralkodnunk kell. Különös! A két ember, aki mindezt elhagyta: Csehov — meghalt — és a hanyag, közömbös Doctor Sorapure. Ezt a két jó embert ismertem.

19 — 12 — 1920.

Fordította Beney Zsuzsa

REGGELI BÍZTATÓ

*Sziszegnek hajnaltájt a mozdonyok,
fűrészelik a csendet;
az ablakok redőnye mocorog,
kitáruul a figyelmed.*

*A töltés nemsokára bandukol,
nyújtózkodik, ha felkel;
szabadot int a karcsú szemafor,
s halkán befut a reggel.*

*Indulsz, de hajlott válladon köd ül,
új nappá lett a tegnap;
különc utak rejtvénye vesz körül,
és éjszakára elhagy.*

*Remélj! Madárraj ring fejed fölött,
daluk biztatva tör fel,
s szétcsipdesik a terjengő ködöt
ártatlan csacska csőrrel.*

Szabó Géza